

NAAR EEN HERSTELRECHTELIJK JEUGDSANCTIE- RECHT IN BELGIE

Cornelis, Walgrave en het octopusakkoord

Geert DEWAELE, Willy VANDAMME

De discussie rond het jeugdsanctierecht komt stilaan in een eindfase. De werkzaamheden van de commissie Cornelis hebben meerdere jaren in beslag genomen. Na een uitgebreide raadpleging van alle actoren die betrokken zijn bij de jeugdbescherming werd het rapport van de heer Cornelis op 20 januari 1996 neergelegd bij de Minister van Justitie. Het nochtans zeer degelijk rapport bleef er gedurende 2 jaar onaangevoerd liggen. De feiten die in deze periode aan het licht kwamen, stelden het kind als slachtoffer eerder dan als dader centraal. Een nieuwe wind begon door de justitiële paleizen te waaien. Vandaar wellicht dat Minister De Clerck in 1997 aan Professor Lode Walgrave de opdracht gaf, om vanuit de herstelgedachte, een bijkomend rapport te schrijven, dat mede als basis moet dienen voor een nieuwe wet op de jeugdbescherming. Dit rapport werd op een korte tijd voorbereid en neergeschreven. De auteurs zijn Professor Walgrave, H. Geudens en W. Schelkens en de titel luidt: 'Op zoek naar een herstelrechtelijk jeugdsanctierecht in België'. Voor Jongerenbegeleiding en de werkgroep jeugdsanctierecht meer dan voldoende aanleiding om op 6 februari 1998 een studiedag rond dit rapport te organiseren. Het werd een bijzonder boeiende reflectie van alle betrokkenen op het rapport Walgrave. Een bijzonder boeiende dag waarvan in het najaar 1998 het rapport werd gepubliceerd.

Het rapport Walgrave

Het herstelrecht vertrekt vanuit een ander paradigma dan de beschermingsgedachte. In dit model staat noch de bestraffing, noch de behandeling van de dader voorop, maar wel het herstel van de schade die door het delict is aangericht. Men spreekt van herstelrecht of restorative justice in plaats van strafrecht of beschermingsrecht. Ook al is hier sprake van een fundamenteel andere onderbouw en een ander denkkader, toch is het mogelijk een vrij gelijkopgaande visie uit te bouwen, die aansluit bij de in het rapport Cornelis vooropgestelde principes.

Het rapport Walgrave komt ook in zeer sterke mate tegemoet aan de principes van de werkgroep jeugdsanctierecht, een werkgroep die vanuit Jongerenbegeleiding is ontstaan en is uitgebreid naar de drie grote Vlaamse universiteiten en naar belangrijke delen van het werkveld in de bijzonder jeugdbijstand. Vzw Jongerenbegeleiding is een organisatie die actief is op het vlak van jeugdbescherming en jeugdrecht. Ze groepeerde een 90-tal organisaties en personen die met deze materie actief bezig zijn. Aangenomen mag worden dat de principes van de werkgroep jeugdsanctierecht de lezer nog bekend zijn – verantwoordelijkheid van jongeren, rechtswaarborgen,

constructief sanctioneren, scheiding hulpverlening en gerechtelijk optreden, opsluiting als uitzondering en als overheidsexclusieve.

Actualiteit

Het rapport Walgrave kiest voor een eigen verantwoordelijkheid van jongeren, kent hen alle noodzakelijke rechtswaarborgen toe, opteert voor herstelrechtelijke sancties, die per definitie constructief zijn, aanvaardt de opsluiting als alle andere middelen zijn uitgeput en bevestigt (min of meer) het principe van de scheiding tussen hulpverlening en gerechtelijk optreden.

1. Het herstelrechtelijke jeugdsanctierecht is het enige sanctierecht dat op minderjarigen kan worden toegepast. Om pragmatische redenen blijft de onderste leeftijdsgrens op 12 jaar, zij het dat ook jongere kinderen op een herstelprestatie zouden kunnen worden aangesproken. Elk misdrijf dat wordt gepleegd beneden de leeftijd van 18 jaar blijft wel exclusief onder de bevoegdheid van de jeugdrechtbank. De mogelijkheid van uithandengeving vanaf de leeftijd van 16 jaar (artikel 38 Jeugdwet), die in het rapport Cornelis is blijven bestaan, wordt door Walgrave terecht afgewezen. In plaats van op vroegere leeftijd door te verwijzen naar het volwassen strafrecht, moet veeleer geopteerd worden om onvolwassenen ook nog binnen het jeugdsanctierecht aan te pakken.

2. In het herstelrecht zijn dezelfde rechtswaarborgen voorzien, als deze in het rapport Cornelis worden naar voor geschoven. De principes van gelijkheid en proportionaliteit blijven van toepassing, al lijken er bij dit laatste principe toch wel nog vragen over te blijven. Wanneer een dader-slachtofferbemiddeling een positief resultaat krijgt, dan lijkt het niet uitgesloten dat de (eventueel bijkomende) gemeenschapsdienst anders wordt ingevuld dan wanneer de dader-slachtofferbemiddeling totaal is mislukt. Zoiets is perfect mogelijk voor identiek dezelfde feiten, waarover het ene slachtoffer wel wil communiceren en het andere niet. Overigens zal niet elk slachtoffer tevreden zijn met dezelfde herstelinspanning voor hetzelfde misdrijf.

De bemiddelaar zal er moeten over waken dat een mogelijke minnelijke regeling niet ten koste gaat van het rechtsprincipe van de proportionaliteit. Anderen (waaronder Geert Cappelaere) suggereren dan weer om het akkoord uit de dader-slachtofferbemiddeling alsnog ter homologatie voor te leggen aan de rechter, zodat deze kan toezien op de regeling, met vrijwaring van alle rechtswaarborgen.

Sancties kunnen in het rapport Walgrave alleen worden opgelegd door de rechter. Een gemeenschapsdienst mag niet worden georganiseerd door het parket, zoals dit tot op vandaag nog geregeld gebeurt. Overigens is dit standpunt, zij het met enige moeite, ook het definitieve standpunt geworden van het rapport Cornelis.

Opvallend nog in het rapport Walgrave is dat, naast de rechtsbijstand die onder tussen ook wettelijk is geregeld, wordt gepleit voor een bijkomende bijstand van een vertrouwenspersoon. *‘Advocaten begrijpen zelf niet steeds de taal en de wereld van*

de jongeren', zegt Walgrave, vandaar de noodzaak om de jongere nog supplementair een vriend(in), broer, leerkracht of jeugdwerker als vertrouwenspersoon te laten meebrengen naar de bemiddelingszitting of naar de jeugdrechtbank.

Het onderzoek komt bij Walgrave in handen van het parket. Op vandaag is het nog zo dat de jeugdrechter zelf de verantwoordelijkheid draagt voor het vorderen van het maatschappelijk onderzoek, het opleggen van de maatregel en het controleren van de uitvoering van de maatregel: een structureel gegeven dat alleen in het jeugdbeschermingsrecht bestaat. Walgrave haalt de rechter weg uit de fase van het vooronderzoek, maar behoudt hem wel in de fase van de strafuitvoering.

3. Hulpverlening en sanctionering zijn twee totaal andere zaken. Hulpverlening kan niet worden opgelegd. Wel mag een gerechtelijk optreden de buitengerechtelijke hulpverlening zo weinig mogelijk hinderen. Het gerechtelijk optreden mag rekening houden met een engagement van de jongere naar de hulpverlening toe. Dit is het principiële standpunt van de werkgroep jeugdsanctierecht.

Meer dan in het rapport Cornelis wil het rapport Walgrave dit principe vrijwaren. De vrijheid onder toezicht, als maatregel in het rapport Cornelis, wordt afgewezen. Het is evenwel de vraag in welke mate de door Walgrave gekozen sanctie van 'uitgestelde gemeenschapsdienst' afwijkt van de vrijheid onder toezicht met probatievoorwaarden uit het rapport Cornelis.

De herstelsanctie wordt uitgesproken 'met uitstel', *'Door het uitstel wordt hem eerst de kans gegund om aan zijn gedrag te werken'*, zo zegt het rapport Walgrave. Na zes maanden kan de jeugdrechter dan evalueren in welke mate de jongere stappen heeft gezet naar de hulpverlening toe en, afhankelijk daarvan, ofwel het dossier afsluiten, ofwel de gemeenschapsdienst toch nog laten uitvoeren. Wat zijn probatievoorwaarden dan wel?

4. Opsluiting blijft voor de ploeg Walgrave een probleem. Daar kunnen we alleen maar blij mee zijn. Opsluiting past ook niet echt in het herstelrechtelijk denken. Met als gevolg dat het denkwerk ter zake wat zwakker is uitgevallen. Een jeugdopsluiting zou moeten beslist worden door de zogenaamde uitgebreide jeugdrechtbank: een jeugdrechter bijgestaan door twee bijzitters, 'vrijwillige deskundigen', wat door eerste substituut Deslypere (en velen met haar) kordaat, zij het met een fleurige vergelijking, is afgewezen.

De maximale opsluitingsduur zou Walgrave willen beperken tot twee jaar, in meerdere reacties al een onbegrijpelijk laag tarief genoemd. De jeugdopsluiting kan ook alleen maar bij zware bedreiging van de openbare veiligheid. Welke delicten al dan niet in aanmerking komen, de minimale strafmaat wordt alvast niet aangegeven. *'De ernstgraad moet nog worden bepaald'*.

5. En dan tot slot: herstelrechtelijke sancties hebben geen pedagogisch doel. De finaliteit van hulpverlening vervalst. Daardoor zouden de Gemeenschappen niet langer bevoegd zijn voor de uitvoering van herstelrechtelijke sancties. Logischerwij-

ze wordt dit dan ook een opdracht van Justitie, waarbij de diensten en voorzieningen ook door Justitie moeten worden georganiseerd, minstens gesubsidieerd.

Het lijkt een terechte keuze voor een duidelijke aflijning: het jeugdsanctierecht is Justitie, de bijzondere jeugdbijstand is Welzijn. De bruggen naar de hulpverlening blijven mogelijk, maar de scheiding wordt structureel ingevoerd. De vraag blijft op welke termijn deze optie politiek haalbaar zal zijn en vooral voor Justitie financieel haalbaar zal zijn. Een (nieuwe) overdracht van middelen van Welzijn naar Justitie lijkt immers uitgesloten.

Het rapport Walgrave en de studiedag van de werkgroep jeugdsanctierecht hebben de discussie rond jeugdsanctierecht in een stroomversnelling gebracht. Op de studiedag van 6 februari 1998 kondigde Minister De Clerck de oprichting van een werkgroep aan die het wetsontwerp moet voorbereiden. De werkgroep is inmiddels gestart en door de huidige Minister van Justitie in zijn werkzaamheden bevestigd. Er werd binnen Justitie een criminologe aangeworven om alle teksten samen te brengen. Deze wordt daarin ondersteund door de leden van de werkgroep met als eersten Dhr. Cornelis en Dhr. Lode Walgrave. Ook langs Franstalige zijde participeert men aan de groep alhoewel men daar meer reserves heeft rond de huidige voorstellen niettegenstaande het geheel opgenomen is al basispunt van het octopus akkoord dat op 24 mei tussen de acht politieke partijen afgesloten werd. Wij geven de letterlijke tekst ervan weer:

'De herziening van de wet op de jeugdbescherming moet een beter aangepaste maatschappelijke reactie op de hedendaagse uitingen van jeugdcriminaliteit mogelijk maken, waarbij uitgegaan wordt van het samenspel van de volgende doelstellingen: de herwaardering van de jongere, de schadeloosstelling van het slachtoffer en een betere bescherming van de maatschappij, inzonderheid tegen gewelddaden. Deze hervorming zal gestoeld zijn op duidelijke objectieven, op een betere en wetenschappelijk onderbouwde kennis van het fenomeen van de jeugddelinquentie en de behandeling ervan en op een evaluatie van de materiële en menselijke middelen die hiervoor noodzakelijk zijn. Gelet op de bevoegdheidsverdeling op het vlak van de jeugdbescherming zal deze hervorming het voorwerp uitmaken van onderhandelingen met de gemeenschappen. Hierbij kan nuttig rekening gehouden worden met de conclusies van de nationale commissie ter hervorming van de Wet van 8 april 1965 inzake de jeugdbescherming'.

Het octopus akkoord houdt het engagement in dat de overeengekomen punten in elk geval gerealiseerd dienen te worden nog voor het einde van de legislatuur. Of deze eindspurt gehaald wordt, valt nog af te wachten. In elk geval een materie die op te volgen is.

Referenties

Het octopusakkoord van 24 mei 1998 'Krachtlijnen inzake de hervorming van de gerechtelijke organisatie'.